

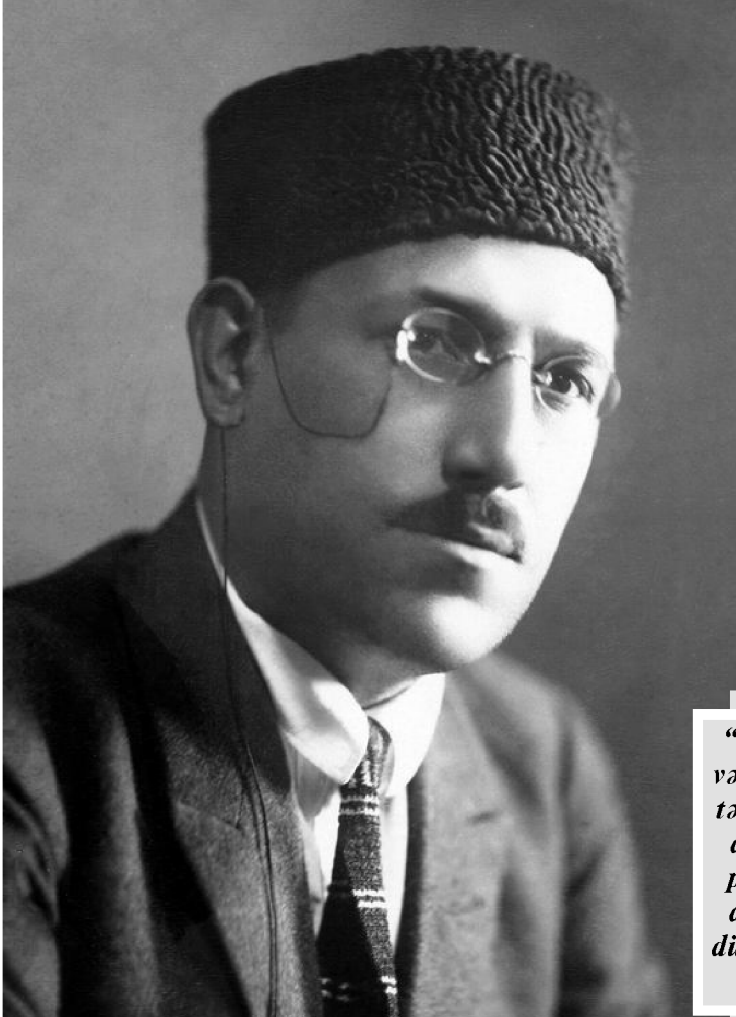

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

Aydın Mədətoğlu
Qasımlı

(əvvəli ötən sayımızda)

Hüseyn Cavid sözün həqiqi
anlamında bir Turançı idi. Mü-

təfəkkir Turançılıq məfkurasını bütün tarixi yönərləri ilə əsərlərində nəzərə çatdırmaqla, əslində bu ali məfkurənin gec-tez həyata keçəcəyinə bütün varlığı ilə inanırdı. Zətan inanmasaydı, heç bu yolda şəhid də olmazdı. Türkün şanlı tarixini bir qürur qaynağı sayan, müəzzəm imperatorluqlar quran böyük bir millətin şairi olduğunu bilən Cavid, Turanın böyük bir hissəsinin coğrafi xəritəsini Azərbaycan və Türkiyə Türklərinə anlatmağa çalışmışdır:

“Bir millətin tarixidir kökü, yurdu, yuvası, Tariximiz baş ucundan hər-giz əskik olmasın. Altay dağı, Məkan çölü, həm də Yasın ovası, Birər aydın səhifədir, hər Türk gərək anlasın. Südü təmiz, əsil oğlu bilməzmi ki, əcdadı, Nasıl doğub yaşamışlar, nə ərlilər etmişlər? Bir millət öz kökü üstə bitər, böyür, yüksəlir,

Əqidə Şahidi, böyük türkçü – Hüseyn Cavid

(Alp Ər Tonqadan) təsadüfi olaraq bəhs etməmişdir. Mütəfəkkir Azərbaycanda Türkçülüyn süquta uğradığı, Turan dünyasının üç böyük imperatorluq tərəfindən siyasi və coğrafi baxımdan parça-parça olduğu, “Azərbaycanda iman, din və milliyət duyğusunun qəzaya uğradıldığı, sosializmin “tam və qəti qələbə” çaldığı (Azər Turan) bir dövrdə digər Türk dünyası ilə bağlı mövzulara müraciət etməklə, milli yaddaşın yenidən oyanması naminə böyük bir imperatorluğa qarşı savaşa çıxmışdı. Dramaturqun “Səyavuşu” anası Turanlı olduğu üçün südü təmiz, alni açıqdır. Onun ana yurdu yalçın qayalarda qartal yuvası

lətinin ulu keçmişini bir bütün halında götürərək, təfəkkürünü Ulu xaqanların təfəkkürü ilə birleştirmiş, tarixi bir missiyanı yerinə yetirməyə çalışmışdır. Mütəfəkkir özünü, öz qəhrəmanlarında, öz qəhrəmanlarını isə özündə təcəssüm etdirmişdir.

Digər Türk milliyətçiləri kimi Hüseyn Cavidin də Türk milliyətçiliyinin ana qaynağı olan “Türkçülük, İslamçılıq və Çağdaşlıq” istər ərəb və fars üm-mətçiliyindən, istərsə də təəs-sübkeş xristian qərbçiliyindən daha səmimidir. Çünki Türk milliyətçiliyi Türkə necə bağlıdır-sa, digər millətlərə də elə saygılıdır, doğma İslama necə bağlıdır-sa, yad xristianlığa və müsə-

Tarix sübut edir ki, milli ideologiyası olmayan bir millətin nə siyasəti, nə iqtisadiyyatı, nə hüququ, nə mədəniyyəti ola bilər, nə dili və ədəbiyyatı inkişaf edə bilər, nə də o millət mədəniyyətin ən ali forması olan dövlət qura bilər. Ümumiyyətlə hər bir millət o millətin milli ideologiyası yüksəldə bilər.

Türk millətinin milli ideologiyasının adı “Türkçülükdür”. Hüseyn Cavid də digər Türk milliyətçiləri kimi Türkçülüynü Türk millətinin milli mənafeyini özündə əks etdirən dünyagörüşü kimi qəbul etmişdir. Cavidə görə də “Türkçülük Türk millətini yüksəltmək, Türk millətinin birlik və bütövlüyünə nail olmaq,

olan Turan ovasıdır. Turanın hər yerində ona hörmət bəslənir, adı Altay dağlarında səslənir” (Hüseyn Cavid, əsərləri, IV cild, Bakı 2005, səh 164, 193 və s.).

İrfani və milli məqamları vəhdətdə görən Cavidin Şeyx Sənanı da digər qədim ərəb Şeyx Sənanlarından fərqli olaraq Türkdür. O, Turanda doğulub, sonra bir müddət İranda yaşadıqdan sonra Ərəbistanına gəlib, orada irfan və fəzilət sahibi olmuş və yenidən Turana qayıdıb sonra İrana gedərək orada irşad yapacaqdı. Lakin Şeyx Sənan Qafqazda “Kür çayının Kür talei Türklərin vətəni Tiflis civarında dayanmış və burada onun ilk təmasda olduğu Oğuz və Öz-dəmir də Türkdür” (Bax: Hüseyn Cavid, Şeyx Sənan).

Hər sözü, hər ifadəsi, hər şeiri, hər bir dram əsəri ilə Tür-

viliyə qarşı o dərəcədə ehtiramlıdır.

Hüseyn Cavid qanlı müharibələrin əleyhinə olmaqla yanaşı Türklərin savaşı ruhunun daim diri qalmasını yeganə xilas imkanı hesab etmişdi. Çünki mütəfəkkir çox gözəl bilirdi ki, savaş ruhu ölmüş bir millətin əxlaqı da iflasa məhkumdur. Ona görə də Cavid “çöhrəsində Turanın şanlı tarixi, keçmiş ənənəsi oxunan, qoca, səksən yaşlı bir Türkün duası”nı dilə gətirərək söyləyir ki:

“Ey böyük Tanrı! Ey böyük Yaradan!

Hər bələdan əsirgə yurdu-muzu.

Kamran eylə şanlı ordumu-zu”

(Hüseyn Cavid, əsərləri, I cild, Bakı 2005, səh 57).

Türk millətinin şərəfli tarixinə, yaratdığı Cahanşümul mədəniyyətə sahib çıxmaq, Türk dilini, Türk əxlaqını qorumaq, Türk vətəni Turanı sevmək və onu bərpa etmək, Türk millətinin haqqının, ləyaqətinin, ədalətinin təmsilçisi olmaq, Türk millətini yox etməyə yönələn, Türk millətine qarşı çıxan, Türk millətini aşağılamağa çalışan bütün qüvvələrə, Türk milli varlığına zərərli olan hər şeyə qarşı mübarizə aparmaq deməkdir”. Hüseyn Cavid istər Türkçülük məfkurasının yarandığı, istər mücadilə və tətbiqi, istərsə də bu məfkurəyə qarşı total hücumla keçilən dövrlərdə öz amalından dönməmiş və ömrünün sonuna qədər Türkçülük və Turançılıq onun məfkurə savaşının təməl qaynağı olmuşdur.

Ruhu şad olsun !

“Səyavuş” əsəri ilə ən qədim Türk tarixinə istinad edən Cavid, Türk dünyasının ideal və dastanlaşmış bir şəxsiyyəti olan Turan hökmdarı Əfrasiyabdan (Alp Ər Tonqadan) təsadüfi olaraq bəhs etməmişdir. Mütəfəkkir Azərbaycanda Türkçülüyn süquta uğradığı, Turan dünyasının üç böyük imperatorluq tərəfindən siyasi və coğrafi baxımdan parça-parça olduğu, “Azərbaycanda iman, din və milliyət duyğusunun qəzaya uğradıldığı, sosializmin “tam və qəti qələbə” çaldığı (Azər Turan) bir dövrdə digər Türk dünyası ilə bağlı mövzulara müraciət etməklə, milli yaddaşın yenidən oyanması naminə böyük bir imperatorluğa qarşı savaşa çıxmışdı...

Köksüz ağac çabuk qurur, çiçək açmaz, bar verməz.

Bakin, görün, tariximiz sizə nələr göstərir,

Həp şərəf, həp böyüklükdür, ancaq şaşılarm görməz.

...Əvət arslan yavrularım, Türk Eli həp şanlıdır,

Almas gibi ləkəsizdir, sakın, qafil olmayın”!

Mütəfəkkirin əsərlərinin əksəriyyətində hadisələr Türk -Turandünyasında cərəyan edir. Onun qəhrəmanları da tarixdən seçilmiş Türk oğul və qızlarıdır. Əfrasiyab, Səyavuş, Atilla, Alp Arslan, Məlikşah, Çingizxan, Teymur, İldırım Bəyazid, Elxan, Orxan, Ərtoğrul, Yavuz, İlcən, Özdemir, Xandəmir, Sabutay, Qaratay, Oqtay, Ağbuğa, Dəmirqaya, Qaraquş, Qaplan, Qorxmaz, Alagöz, Altunsağ, Almas və s. birər Türkdürlər.

“Səyavuş” əsəri ilə ən qədim Türk tarixinə istinad edən Cavid, Türk dünyasının ideal və dastanlaşmış bir şəxsiyyəti olan Turan hökmdarı Əfrasiyabdan

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunur